

**O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI QISHLOQ VA SUV XO`JALIGI
VAZIRLIGI
TOSHKENT IRRIGATSIYA VA MELIORATSIYA INSTITUTI
«Suv xo`jaligi iqtisodi» kafedrası**

**QISHLOQ XO`JALIGI IQTISODIYOTI
*fanidan***

**«QISHLOQ XO`JALIGINING YALPI VA TOVAR MAHSULOTI, UNING
TAQSIMLANISHI VA KO`PAYTIRISH YO`LLARI» mavzusidagi**

MA`RUZASI

Mavzu:

**QISHLOQ XO`JALIGINING YALPI VA TOVAR
MAHSULOTI, UNING TAQSIMLANISHI VA
KO`PAYTIRISH YO`LLARI**

• **Reja:**

- **1. Qishloq xo`jaligining yalpi va tovar mahsuloti haqida tushuncha, ularning ahamiyati.**
- **2. Qishloq xo`jaligining yalpi mahsuloti tarkibi dinamikasi (o`zgarishi).**
- **3. Qishloq xo`jalik mahsulotlarini taqsimlash va sotish.**
- **4. Sub'ektlar o`rtasidagi munosabatlarning xududiy asosi, turlari, mazmun va mohiyati.**
- **5. Qishloq xo`jalik sub'ektlaridagi ichki shartnomaviy munosabatlar.**
- **6. Yalpi mahsulotni ko`paytirish, uning tovarlilik darajasini oshirish yo`llari.**
- **7. Shartnomalar bajarilish monitoringi.**

- **1. Qishloq xo`jaligining yalpi va tovar mahsuloti haqida tushuncha, ularning ahamiyati.**
- **Qishloq xo`jaligidagi barcha korxonalar, tashkilotlar zimmalaridagi asosiy vazifasini bajarish uchun ishlab chiqarish jarayonida turli ishlarni, xizmatlarni amalga oshiradilar, xilma-xil mahsulotlarni yetishtiradilar. Jumladan, paxta xom ashyosi, bug`doy, sholi, makkajo`xori, kartoshka, karam, pomidor, sabzi, sut, go`sht va boshqa mahsulotlarni yetishtiradilar.**

- Qiymat shaklida hisoblangan yalpi mahsulotning tarkibi quyidagicha bo`ladi:
- Tayyor mahsulot;
- Tugallanmagan ishlab chiqarish xarajatlari.
- Qishloq xo`jaligi ishlab chiqarishi jarayonida bir yil davomida yetishtirilib, yig`ishtirilib, hisobga olingan, taqsimlashga va sotishga tayyor bo`lgan mahsulot qishloq xo`jaligining tayyor mahsuloti hisoblanadi.

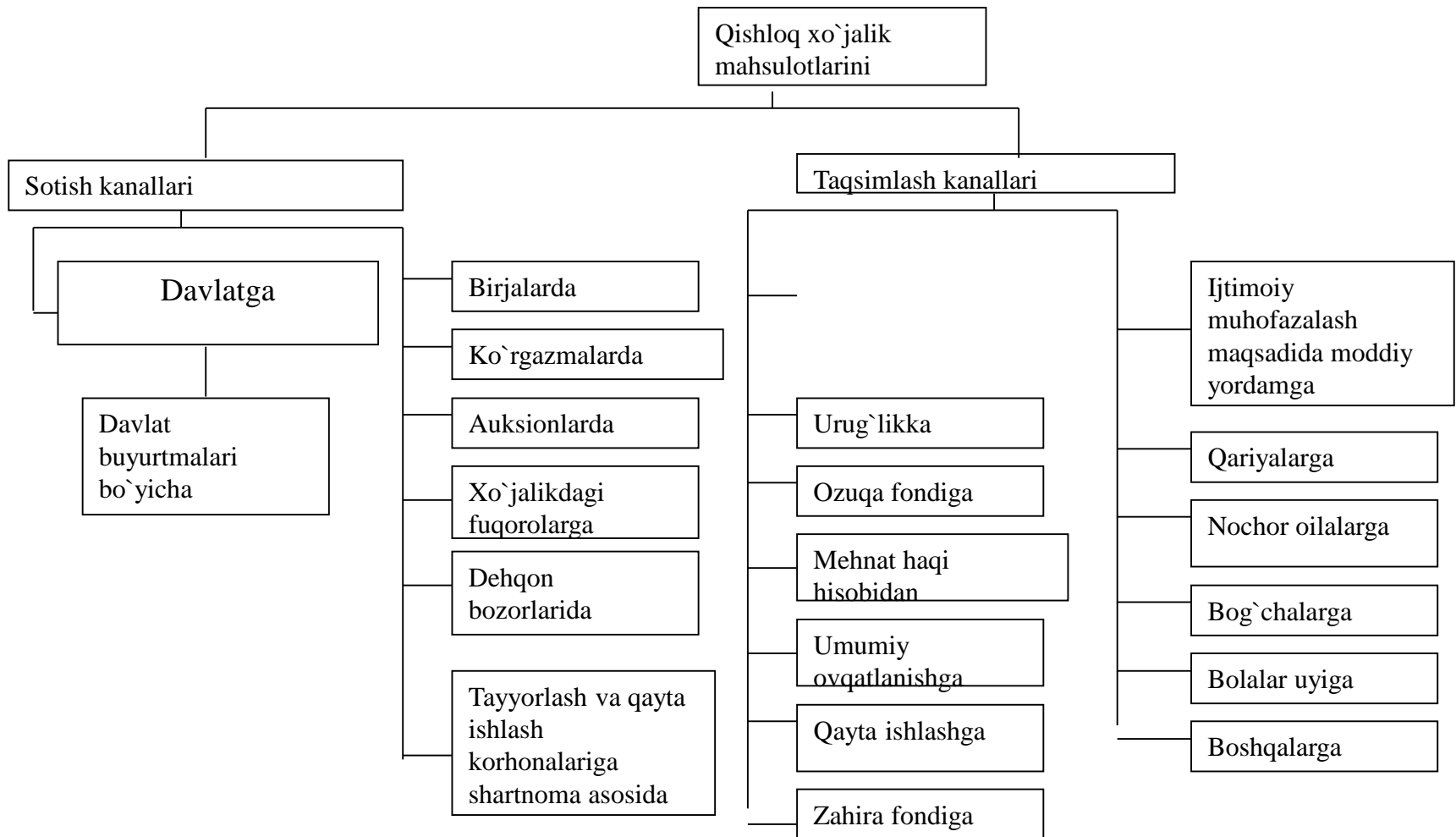
- 2. Qishloq xo`jaligining yalpi mahsuloti tarkibi dinamikasi (o`zgarishi)
- Iqtisodiyotning turlicha bosqichlarida, jumladan inqiroz sharoitida ham respublikada qishloq xo`jaligini rivojlantirish siyosati izchillik bilan amalga oshirilmoqda. Masalan, 2010-yilda qishloq xo`jaligi mahsulotlarini 105foizga oshirish ko`zda tutilgan.[\[1\]](#) Buning uchun tarmoqda ko`p ukladli iqtisodiyotni shakllantirish maqsadida agrar iqtisodiy islohotlar bosqichma-bosqich olib borilmoqda. Natijada barqaror ravishda mulkchilikning turli shakllari barpo etilib, ularning erkin faoliyat ko`rsatishlari uchun siyosiy, huquqiy va iqtisodiy sharoitlar yaratilmoqda.
[\[1\]](#) Karimov I A “Asosiy vazifamiz Vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligini yanada yuksaltirishdir” Xalq so`zi. 30.01.2010yil

Respublikada yetishtirilayotgan asosiy qishloq xo`jalik mahsulotlari, ming tonna

	Yillar			
	1995	2000	2005	2008
Jami don jumladan:	3215,3	3915,7	6401.8	6621.6
Bug`doy	2346,9	3510,6	5927.8	6039.7
Paxta xom ashyosi	3934,1	3001,8	3728.4	3400.6
Kartoshka	439,8	729,8	924.2	1398.7
Sabzavot	2712,6	2637,3	3517.8	5221.3
Poliz	471,9	457,2	615.3	981.3
Go`sht (so`yin vaznda)	453,6	841,5	632.6	761.4
Sut	3665,4	3656,5	4554.5	5250.2

- **3. Qishloq xo`jalik mahsulotlarini taqsimlash va sotish.**
- **Qishloq xo`jaligining eng asosiy vazifasi respublika hududidagi qishloq xo`jalik mahsulotlarini qayta ishlovchi korxonalarining xomashyoga, aholining oziq-ovqat mahsulotlariga bo`lgan talablarini qondirishdir. Shu bilan birgalikda, tarmoq tashqi bozor talabini qondirishda ham qatnashishi maqsadga muvofiqdir**
- **Bu talablar qishloq xo`jaligi uchun davlatning paxta va g`allaga bo`lgan eng muhim buyurtmalarini bajarishga asoslanadi.**

O`zbekiston Respublikasida yyetishtirilayotgan qishloq xo`jalik mahsulotlarining taqsimlanishi va sotilishi

- 4. Sub'ektlar o'rtasidagi munosabatlarning xududiy asosi, turlari, mazmun va mohiyati.
- Erkin bozor iqtisodiyoti sharoitida barcha turdagi tadbirkorlik sub'ektlari o'z maqsadlariga o'zaro turli xildagi munosabatlarni amalga oshirish natijasida erishadilar. Chunki bu erkin, raqobatli bozor iqtisodining asosiy shartlaridan biridir.
- Bu munosabatlar ko'lamiga ko'ra:
 - davlatlararo;
 - davlat bilan korxonalar, tashkilotlar, fuqarolar o'rtasida;
 - korxonalar, tashkilotlararo;
 - korxonalar, tashkilotlar bilan ishchilar o'rtasida va nihoyat, fuqarolar o'rtasida amalga oshiriladi.

- Shartnoma ro'yxatdan o'tkazilgan taqdirda tayyorlov va xizmat ko'rsatish tashkilotlari shartnoma ro'yxatdan o'tkazilgan kundan boshlab ikki kun muddatda xo'jaliklarga shartnomaning bir nusxasini jo'natishlari shart.
- Ro'yxatdan o'tkazilgan shartnomaga kiritilgan o'zgartirish va qo'shimchalar shartnoma bilan bo'lgan tatribda rasmiylashtiriladi va ular tuman qishloq va suv xo'jaligi bo'limlarida ro'yxatdan o'tkazilgandan keyin bajarilishi kerak.
- Barcha talablarga to'liq javob beradigan darjada tuzilgan shartnomalar sifatli tuzilgan shartnomalar hisoblanadi.

- 5. Qishloq xo'jalik sub'ektlaridagi ichki shartnomaviy munosabatlar.
- Erkin bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar, tashkilot faoliyatining samarali bo'lishi uning tarkibidagi bo'linmalar va bo'linmalardagi munosabatlarni sifatli bajarilishi bilan bevosita bog'liqdir. Shu munosabat bilan ichki munosabatlar va ularni bajarilishiga aloqida e'tibor berish zarur. Bu munosabatlar asosan:
 - korxonalar, tashkilot rahbarlari bilan ishchi xizmatchilarni ishga jalb etish jarayonida;
 - xo'jalik rahbari bilan uning a'zolari o'rtasidagi yer munosabatlari jarayonida;
 - xo'jalikning mulkini ijaraga berish va boshqa hollarda yuzaga keladi.

- 6. Yalpi mahsulotni ko`paytirish, uning tovarlilik darajasini oshirish yo`llari
- Respublika aholisining aksariyat qishloq xo`jaligi mahsulotlarga bo`lgan ehtiyoji ham to`liq qondirilmayapti. Ularning ayrimlarini chetdan olib kelib, sotish orqali ham bu muammo to`liq echilganicha yo`q. Bu asosan don, qand, shakar mahsulotlariga, katoshka va chorvachilik mahsulotlariga, ayniqsa, go`sht va sut mahsulotlariga tegishli. Shuning uchun barcha turdagi korxonalarda qishloq xo`jalik mahsulotlari yetishtirishni ko`paytirish eng dolzarb muammodir. U siyosiy, iqtisodiy hamda ijtimoiy ahamiyatga ega. Bu muhim muammoni hal etishning asosan ikki yo`li mavjud:

- 7. Shartnomalar bajarilish monitoringi.
- Barcha talablarga javob beradigan qilib tuzilgan kontraktatsiya, fyuchyers shartnomalarini bajarilishi monitoringini amalga oshirish talab etiladi. Shu munosabat bilan barcha tayyorlov va xizmat ko'rsatish tashkilotlari o'zaro munosabatda bo'lgan har bir xo'jalik bo'yicha shartnomalarni ro'yxatdan o'tkazish va ularni o'z vaqtida to'liq bajarilishini monitoring qilish daftarini yuritadilar. Ushbu daftarda shartnoma predmeti hamda tomonlarning vazifalar, majburiyatlarini ifodalovchi asosiy indikatorlar aks ettiriladi.

**E'TIBORLARINGIZ UCHUN
RAHMAT!**